

Oleg Garaz

Territoria

OLEG GARAZ (n. 5 ianuarie 1964, Soroca, Republica Moldova) este muzicolog. Studii: Liceul de Muzică Ștefan Neaga din Chișinău, secția teoretică (1979-1983), Academia de Muzică Gavril Musicescu din Chișinău, secția teoretică (1987-1990), Academia de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca, secția Muzicologie (1990-1997), studii doctorale (doctorat științific) la Universitatea Națională de Muzică din București (2009-2013).

Volume publicate: *Contraideologii muzicale* (2003), *Poetica muzicală în convorbiri* (2003), *Muziconautice* (2007), *Muzica și sensul sincretic al nostalgiei* (2011), *Exerciții de muzicologie* (2014), *Canonul muzicii europene: idei, ipoteze, imagini* (2015) și *Genurile muzicii: ideea unei antropologii arhetipale* (2016).

Studii analitice în revistele *Muzica* (București), *Studia* (Cluj-Napoca), *Musicology Papers* (Cluj-Napoca) ș.a., cu un spectru de tematizări cuprinzând ontologia muzicală, semantica imaginii muzicale, problemele postmodernismului muzical, precum și tematizări din domeniul istoriei muzicii, stilisticii, genurilor și formelor muzicale. Mai multe critici de eveniment muzical, eseuri și interviuri în reviste din țară și străinătate. Conferințe cu tematizări din domeniul esteticii muzicii, esteticii și istoriei jazzului și genurilor muzicale.

În prezent: cadru didactic la Academia de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca.

Cuprins

Tatuajele tatălui meu	7
Totemul.....	69
Territoria.....	124

Tatuajele tatălui meu

În memoria mamei

Din când în când, încerc să-mi imaginez cum arată tatuajele pe pielea uscată și înnegrită de pe mâinile lui moarte. Și nu știu dacă o deshumare mi-ar oferi un plus de detalii – un sicriu plin de păr, învelind un trup în cel mai bun caz mumificat, niște unghii enorme la mâini și la picioare, cratere goale în locul ochilor lui albaștri și dinții dezgoliți de sub buzele putrezite. În orice caz, prefer să-l întâlnesc în vis, așa cum mi se întâmplă deseori, atunci când îmi apare – mai tânăr ca mine în orice caz –, iar primul lucru pe care-l fac este să-i privesc mâinile. Pielea îi este curată, o piele tânără, lipsită de tatuaje. Sau poate că visul mi-l prezintă încă înainte de a se fi tatuat? Nu-i mai simt mirosul de țigară. Cred că s-a lăsat,

deși unui mort n-ar trebui să-i mai pese de cancer. De obicei, nu discutăm prea mult, timp în care nu reușesc să-i surprind niciun fel de miros. Niciunul. Arătările din vise nu au cum să pută și eu înțeleg că el este mort de-a binelea. Mă întrebă despre viața noastră de aici, din realitate, îmi spune că va fi mai bine și îmi promite că ne vom mai întâlni. Fără a-și lua rămas-bun, intră înapoi în întunericul unui cadru de ușă. Eu rămân în casa scărilor și îmi continui ascensiunea pe niște trepte care nu se mai termină. Urc pe lângă găurile dreptunghiulare și negre care se cascadează în pereți, câte două la fiecare palier. Sunt intrări, fiecare cu întunericul ei care ascunde ceva de nepătruns, și mă pot aștepta oricând la o altă apariție a lui, având de fiecare dată o vârstă diferită. În ultimul vis al lui Vladimir, fratele meu, tata îi mărturisește că lucrează ca sudor la un șantier naval. În lumea de dincolo nu i-au mai folosit nici cele două facultăți absolvite, dar nici priceperea la științele marxiste.

Acum, că el este mort, simt cam același lucru ca atunci când trăia. Nu s-a schimbat aproape nimic. Corpul din sicriu nu iradiază nicio semnificație – decât una singură, de înjumătățire, de absență a unei părți esențiale. A rămas doar corpul. Însă poate de-abia după moarte tata a devenit mult mai real, mai viu, în timp ce în mintea mea moartea se concentra mai mult pe imaginea corpului imobil, a sicriului, a gropii sau a bocetelor care nu mai aveau nicio legătură cu el. Îmi era în totalitate străin. Bandajul care îi susținea maxilarul îl făcea să arate ca un rănit în nu știu ce război și chiar aveam iluzia că murise împușcat, precum un văr de-ai lui, scriitor basarabean, executat în pragul casei. Trupul din sicriu nu-l mai conținea pe tatăl meu.

În fapt, tatăl meu nu murise. Pur și simplu plecase într-o deplasare mai îndelungată, așa cum dispărea din când în când pe la cursuri de perfecționare la Moscova sau Leningrad. Aveam convingerea că este anume așa, și nu altfel, însă trebuia să mă prefac, trebuia să simulez ceva din gama sentimentelor potrivite pentru o înmormântare, acceptând ideea că totul este doar un spectacol pe care tatăl meu și l-a înscenat din motive neclare pentru mine. Mă uitam la corpul din sicriu și nu reușeam să evit frustrarea provocată de gândul că se comportase ca un laș. Și apoi tot ritualul îngropăciunii nu m-a lămurit și nu m-a convins deloc, părând a fi mai degrabă o simulare sau o repetiție. Nu am reușit să plâng sau să sufăr cum cred că s-ar fi convenit, iar ritualul l-am privit cu o stranie detașare și claritate, amândouă provocate, poate, de o anume curiozitate. Persoana tatei dispăruse, nu mai era de găsit nicăieri, decât, poate, împrăștiată, câte o picătură, în memoria fiecăruia dintre cei prezenți la înmormântare. Nepoatele lui de la țară au prestat un spectacol, nu pot să-i spun altfel, coregrafic-muzical, în care au psalmodiat, icnit și suspinat, în vaiete prelungi, incantații și lamentouri în care au înșirat o impresionantă listă a calităților defunctului – și toate astea în fața unei asistențe surprinse și terificate de acuitatea dramatică a spectacolului.

Pentru mine, însă, aceste apariții anacronice simbolizau exclusiv partea vieții lui pe care nu o cunoscusem și care a rămas închisă undeva în spatele tăcerii și izolării lui. În opinia mea, el se născuse gata adult de cel puțin patruzeci de ani. Se născuse bătrân și murise la timp. Iar după ce a murit, defunctul meu tată a fost bocit în cel mai autentic și spintecător mod posibil. Abia atunci s-a produs declicul care m-a aruncat pur și simplu în afara minții mele. Era

un fel de experiență extracorporală – de a mă simți într-un mod oarecum filmic și în același timp istoric, de parcă m-aș fi privit de la o distanță de cel puțin un deceniu, iar tot ce mi se întâmpla receptam doar ca lectura unui text dintr-o pagină îngălbenită de ziar. Mă simțeam, dar și eram de fapt, într-un documentar, pe peliculă, personaj de film mut, dat cu acceleratorul, cu zgârieturile implicite și cu acompaniamentul melodramatic al unui pian dezacordat. Eram scos din actualitate și acel prezent deja era trăit ca o amintire resuscitată, exact cum îmi amintesc de acele zile astăzi, după vreo două decenii de la deces.

Percepeam înmormântările ca un fel de sărbători, ca nunțile sau botezurile, cu alai, cu prosoapele noastre basarabene prinse-n cruce pe figurile participanților, ca benzile de mitralieră în fotografii îngălbenite cu Pancho Villa și Emiliano Zapata, cu mesele-ntinse și multă băutură, cu lacrimi și râsete deopotrivă și fără nicio legătură aparentă cu faptul că omul se naștea, se nunea sau murea. Evenimentul în sine era trăit cu același sentiment de exaltare. Cu toții, toate rudele, participau într-un mod gălăgios la încă un salt existențial al celebratului. Veneam de la școală cu autobuzul, se mai întâmpla ca mașina să încetinească pentru a permite trecerea unei procesiuni, pe care o ghiceai, încă înainte de a o vedea, prin scheunatul caracteristic al alămurilor, o gașcă de profesori de la liceul de iluminare culturală din localitate, angajată într-o înduioșătoare și în același timp grotescă interpretare a celebrului marș funebru chopinian. Vedeam prin geam scurgerea șuvoiului de figuri îndoliate, iar curiozitatea tuturor pasagerilor, care se înghesuiau pe la geamurile mașinii, era să-l vadă pe mort, deoarece înălțimea mașinii permitea să-i

deslușești trăsăturile imobile. De obicei, mortul era cărat în bena deschisă a unui camion GAZ¹, închiriat de la biroul de pompe funebre, și zăcea acolo acoperit de coroane și buchete de flori, însă cu chipul la vedere. Lumea din spatele camionului, aceiași oameni care la coada după roșii, vinete sau carne de porc se certau ca la ușa cortului pentru a ajunge cât mai repede în față, stătea acum la o coadă înspre lumea de dincolo, vii și înghesuți unul în celălalt într-o coloană mortuară, care se releva pe nesimțite ca un suprem simbol al existenței lor terestre. Îmi lipeam fruntea de sticla geamului și, urmărindu-i, mă gândeam că moartea încolțește clipă de clipă în fiecare dintre ei și îi face cu atât mai prezenți cu cât germenii morții din ei încolțesc tot mai mult, mâncându-le pe dinlăuntru ceea ce le era viața, iar în final îi culca, atent și grijuliu, în coșciugul din bena deschisă a camionului.

Nu-mi asumasem absența lui într-un mod traumatic, deoarece moartea lui veni într-o continuare firească a felului specific în care fusese prezent. Exercițiul prin care compensam absența lui îl practicasem fără să-mi dau seama de când mă țin minte și și aveam antrenamentul necesar pentru a nu-mi fi reprezentat moartea drept ruptură. O eliminasem prin generarea unei ex-crescențe simbiotice a psihicului meu, care ținea locul tatălui, care influențase însă într-un mod nu neapărat benefic relația cu fratele meu, față de care deseori derapam în straniețate aiuri-toare a unor ipostaze cvasipaternale.

Se schimbaseră ceva și în atitudinea față de moarte. Atunci când pentru prima dată realizasem că va veni o vreme când nu-i

¹ Gorkovskii Avtomobilnii Zavod – Uzina de automobile din Gorki, oraș din URSS, care poartă numele scriitorului Alexei Maximovici Gorki.

voi mai avea alături pe amândoi părinții, am înțeles că trebuie să mă pregătesc pentru acel moment, inițiind în minte un fel de sentiment anticipativ și pornind un antrenament antitanatic. Moartea sinistră a bunicilor, oribilă în concretețea ei crudă, îmi provoca, fiecare caz în parte, un șoc rece, pe care îl resimțeam cu o oarecare satisfacție, deoarece simțeam că mă întărește și mă pregătește pentru acea zi în care va fi nevoie de toată puterea și rezistența. Mă umpleam de imaginile în care bunica sucomba sufocându-se în miasmele propriului trup care putrezea în revărsări de limfă și sânge care nu se mai încheaga, vene sparte, doctorii refuzând o ultimă spitalizare și trimițând-o să moară acasă. Stăteam în liniștea antifonată de la morgă și priveam la ceea ce mai rămăsese din corpul bunicului după ce a fost scos din incendiu – un ciot rumenit, vișiniu-întunecat, de carne prăjită, un grătar uman de aproximativ un metru jumate, care zăcea într-un lighean de zinc scorjit de flăcări și înnegrit de funingine. Îmi amintesc de sinuciderea unui vecin de-ai bunicului, care s-a aruncat în fântâna de lângă poarta propriei case, și cum pe la cinci dimineața nevastă-sa începuse să urle într-un mod surprinzător de ornitologic.

Făcând în capul meu o listă și completând-o continuu, descopeream că îmi luasem în serios antrenamentul și, în caz de nenorocire, eram gata s-o înfrunt. Toți acei oameni însă nu lăsaseră în mine un gol asemănător cu cel lăsat de absența cronică a tatei, o absență prin care, fără să-mi dau seama, fusesem antrenat să-i înfrunt moartea. Reluând evenimentele existenței mele în preajma lui, ajung să-i dau dreptate, să-i justific decizia și întregul proiect în care el alesese să fi murit, cel puțin pentru mine,

încă în timp ce mai trăia. M-a pregătit pentru propria lui moarte și a reușit, deoarece moartea lui nu fusese o catastrofă, decât poate pentru mama. Însă, în perioada imediat următoare morții lui, trăisem un reflux mnemonic.

Venind acasă după înmormântare, nu-i sesizasem absența. Era ca într-o zi ca multe altele, în care el era la serviciu și nu-mi era deloc greu să-mi imaginez că seara va veni obosit acasă după o zi de cursuri. Mă uitam la hainele lui atârând în dulap, la cărțile lui de pe rafturile bibliotecii, la caietele în care conspecta conștiincios, seri și nopți întregi, diverse materiale pentru școală. Nu aveam niciun sentiment. Pendulul încărcat cu memoria prezenței lui plecase undeva foarte departe și a trebuit să aștept mai mulți ani până am început să aud șuierul înfiorător al acestuia, sfârtecând aerul similar unei bombe incendiare căzând peste Dresda în flăcări și tot acest autism anesteziat al meu a explodat dintr-odată într-o fulguranță și amețitoare vijelie de schije. Începusem să mi-l reamintesc. La suprafața memoriei mele se ridicau insule dispartate ale trecutului în care îi puteam surprinde prezența. Începusem să mi-l recompun, deoarece înțelesesem că îmi lipsește afecțiunea pe care sunt sigur că am avut-o față de el, însă de care nu-mi mai aminteam aproape nimic. Trebuia să-mi amintesc felul în care l-am iubit. Începusem să-l reclădesc printr-un exercițiu constant de pătrundere în absența lui.

Avionul trece deasupra blocului la o înălțime destul de mică, angajat în procedura de aterizare. Îl aud cum vine și aștept la geam pentru a-i vedea burta argintie și circumferințele străvezii ale elicelor. Este un Li-2 și se îndreaptă înspre aerodromul aflat la ceva

mai mult de un kilometru distanță de cartierul nostru, pe un deal mai sus de pădure. Este ca un pește cu solzii sclipind la soare și înaintează prin aer de parcă ar înota învingând rezistența apei. Atunci când plecăm în vacanța de vară, totul se derulează într-o succesiune inversă și, după ce luăm înălțime, întregul cartier alunecă lin sub aripile avionului și stau cu nasul turtit de hublou, în timp ce vibrațiile motoarelor mă pătrund până în măduva oaselor, răscolindu-mi într-un mod catastrofal stomacul. Zăresc acoperișul blocului nostru, balconul apartamentului și geamul de la care de obicei privesc burta argintie a avionului care de două ori pe zi, sosire-plecare, își împrăstie din înalțuri hurele camodorului al celor două motoare învechite. În vacanțe, de obicei plec împreună cu tata și zborul cu avionul este o parte implicită a ritualului. O decolare înspre Chișinău și o altă înspre destinația finală, Odessa, Simferopol, Volgograd. La întoarcere, procedura se repetă și ajung să mă familiarizez cu imaginea păturii de nori care ascunde pământul, cu cerul negru și cu soarele cât o monedă de cinci copeici, la care mă pot uita fără nicio dificultate.

Absența lui începea de la hotarul tăcerii, trasat parcă de o voință exterioară lui și care îl scufunda într-o opacitate lăptoasă, de nepătruns cu privirea sau cu mintea. Îl vedeam purtând în sine un amurg perpetuu, o obscuritate sau, mai bine zis, o nedeslușire constantă a înțelesurilor și intențiilor, un crepuscul care scufunda totul într-o relativă impenetrabilitate, care m-ar fi jenat mult mai puțin dacă ar fi fost una absolută, și nu una care te pune într-o continuă dificultate de a distinge ceva anume. Era ca o încețoșare pe care eram tentat s-o pun mai

degrabă pe seama unei dereglări oculare decât să i-o atribui chiar lui, felului său de a fi, pe care în niciun caz n-aș păcătui să-l suspectez de a fi fost o simplă ignoranță. Simțeam o inexplicabilă jenă la gândul de a-i fi cerut ceva sau de a-i fi reproșat propria lui incapacitate. Tăceam și mă delectam cu un joc liber al tuturor interpretărilor de care eram capabil, imaginându-mi diverse scenarii ale trecutului lui.

Cunoșteam oameni pe care îi puteam îndrăgi pornind doar de la o vagă asemănare cu trăsăturile sau gesturile lui. A fi bărbat în sensul real al cuvântului însemna atunci, și cred că până și în prezent, a fi intrat în iradierea imaginii lui, iar pornind de la această idee lumea, una a bărbaților, în foarte scurt timp degeneră până la a fi o lume imperfectă, chiar damnată, o lume prost făcută, deoarece nu era făcută după asemănarea lui. Tot astfel precum nici femeile nu se asemănau cu mama. Descoperirea faptului că femeile nu știu să cânte la pian a fost o lovitură grea, încă una pe care a primit-o imaginea lumii adăpostită în conștiința mea de copil. Cred că asta și făceam refuzând într-un mod inconștient să accept sustragerea lui flagrantă de la o paternitate explicită, completă, cu acea competiție tacită, atunci când îl aveam ca model al limitei și tot pe el îl acceptam ca pe singurul arbitru în stare să identifice o autentică victorie asupra lui însuși. Cine ar putea să fi fost altcineva dacă nu doar el, tatăl meu în persoană?

S-a întâmplat să mă viziteze la Chișinău într-o primăvară și nu prea am vorbit nimic. Parcă se jena să mă întrebe cum îmi merg studiile și în orice caz nu prea s-a interesat vreodată cum îmi mergea cu școala. L-am condus la autogară și, după ce a fumat o țigară, și-a ocupat locul în autocar și a întors capul într-altă parte.

Stăteam pe peron și eram puțin derutat. Autocarul staționa, însă el plecase deja. Când autocarul porni, m-a privit și a ridicat din mână. Atât. Poate îl stânjeneam într-un mod de care nu eram conștient. Poate se simțea stânjenit neștiind cum să se comporte la o despărțire. Așa m-am simțit și la înmormântare, ca în acea zi la autogară, însă nu mai avea cine să-mi facă semn cu mâna.

Un cu totul alt sunet îl produce trecerea monomotorului AN-2, un biplan care aterizează oriunde. Zborul cu el este chinuitor, vibrații, goluri de aer și sunetul asurzitor al motorului, astfel încât vomitatorul pare a fi inclus în prețul biletului. După ce ne mutăm într-un alt apartament, se schimbă și tonalitatea sunetelor celeste. Sunt ale lui AN-24, care în trecerile lui zilnice face ca blocul să vibreze până în temelii, ca la trecerea printre nori a unei herghelii de rinoceri. Într-o bună zi, contrar așteptărilor, sunetul este blând, gingaș, suav, iar trecerea aparatului deasupra blocului este surprinzător de rapidă. Este un Iak-40, cu reacție, iar turbinele lui torc într-un mod plăcut și liniștitor, de parcă ar ascunde înlăuntrul lor toate pisicile din cartier, dopate în prealabil cu supradoze de valeriană. Dispare grăbit și discret, pe când sunetul corului de pisici se mai aude încă undeva deasupra antenelor de pe acoperiș.

Îl asociaz cu un imens pește înșolzit în armura propriei tăceri și înotând în adâncimea propriei claustrări, a autizării și a neputinței de a-și transmite mesajul altfel decât indirect, aluziv, printr-o disponibilitate mascată, prin graiul faptelor și gesturilor pe care le comitea, însă atât de puține și seci și niciodată suficiente pentru a-mi îndeștula nevoia de el. Aveam senzația că

întreaga lui ființă era mai degrabă ținută și sufocată acolo, în adâncuri întunecate, reci și umede, mai degrabă prinsă între fălcile unui pește, din a căror prinsoare el niciodată nu s-a putut desprinde. Parcă jurase să păstreze nu știu ce secret pe care să-l ducă în mormânt. L-a și dus, până la urmă, și nu-l voi mai afla niciodată, însă doar în cazul în care nu voi inventa chiar eu o posibilă descifrare a acelei taine.

A trăit cu scuturile imunității lui existențiale lăsate jos sau poate le pierduse undeva prin stepele Kazahstanului și nu le mai putuse regăsi niciodată. A trăit printre oameni care, conștienți fiind de radioactivitatea existenței, purtau costume de plumb, el abandonându-și-l pe al său. A trăit știind că moare într-un mod mai rapid și mai subtil decât oricine altcineva. Cred că pentru el a fost ca și cum viața ar fi fost un risc pe care până la urmă a renunțat să și-l asume. A murit la cincizeci și doi de ani, gata îmbătrânit cât pentru optzeci. A murit la timp. Îi venise sorocul.

Într-un mod insesizabil, devenisem extrem de receptiv și surprinzător de sensibil la reprezentarea morților ca entități cu propria lor personalitate, însă a căror subiectivitate avea de suferit șocul acomodării la un context nou, diferit, și nu-mi pot explica de ce îmi închipuiam că morții nu sesizau faptul propriei morți. Erau un fel de marginali, excluși fără a fi întrebați din rândul celor vii și, în consecință, nedreptățiți într-un mod teribil de dur. Am început să-mi reprezint moartea doar ca pe o nouă tipologie de experiență care i se întâmpla unui om și care îi conferea un nou set de abilități, inconstientizabile pentru mine. Moartea era doar un alt fel de continuare. Era doar o disoluție treptată a semnelor vizibile după care identificam viața.